

Att skriva globalhistoria

Klas-Göran Karlsson

Vad är globalhistoria? Det är en svår fråga som hittills inte fått särskilt exakta svar, och kanske inte heller har några sådana, men som man tvingas gå i närkamp med i ett arbete som *Natur & Kulturs globalhistoria*.¹ Globalhistoria handlar i detta verk om hur världen har hängt och hänger samman, i processer och strukturer som kontakt, möte, beroende, lån, lärande, påverkan, spridning och tävlan. Under de senaste århundradena har detta skett i en accelererad process av expansion och integration som brukar benämnas globalisering. Ett annat begrepp som ofta förekommer i globalhistoriska sammanhang är gränsöverskridande, ofta med innebörden att en historia med globala förtecken inte får göra halt vid etablerade gränser, särskilt inte sådana som omsluter nationalstater. Gränsöverskridandet är också globalhistoriskt intressant på annat vis; när idéer om till exempel mänskliga rättigheter flyttar över gränser och hamnar i en annan kulturell eller nationell mylla än den ursprungliga, blir de annorlunda, som idéer men framför allt som politisk verklighet. Prefixet *trans*, latin för ”på andra sidan” eller ”bortom”, tillhör globalforskningens allra vanligaste. Ord som signalerar sammanhang över gränser i tid och rum, som diaspora, resa, fjärrhandel, gränsland, hav, koloni, kultur, medier, migration, miljö, minoritet och världskrig är därför särskilt globalhistoriskt intressanta, men alla historiska teman har en globalhistorisk potential. I *Natur & Kulturs globalhistoria* presenteras och analyseras utförligt i två tunga volymer nästan 30 sådana teman, under huvudtemana existens, rörelse, kultur och makt.

Ordet globalisering saknar ännu den analytiska och teoretiska precision som finns i det hävdvunna och närliggande begreppet modernisering, men har fördelen att inte så starkt luta sig mot föreställningen om vägen till det moderna samhället som rak och oproblematiskt utgående från Europa och Nordamerika, från ”väst”. Man skulle i detta sammanhang också kunna använda termen decentralisering, för att visa att globalhistoria har ambitionen att byta ut historieskrivningens traditionella fokus på den egna nationalstaten,

¹ *Natur och kulturs globalhistoria 1 & 2*, Klas-Göran Karlsson (red.), Stockholm 2022.

Europa och västvärlden mot en historia med många och skiftande centra och periferier och olika globala rörelseriktningar. Ömsesidighet är ett annat nyckelord; det var inte bara Christofer Columbus och hans båtbesättning som upptäckte en ny värld 1492 – också människorna på andra sidan gjorde det. Sedan är det en helt annan sak att dessa upptäckter ledde till mycket olika resultat och konsekvenser för de båda upptäckarsidorna.

Det finns ingen anledning att förneka den europeisk-atlantiska världens avgörande betydelse för att igångsätta de globala processerna under 1700- och 1800-talen, inte heller att de ofta påtvingades världen utanför av maktfullkomliga imperialistiska stater. Men processerna mötte också respons, mobiliserade regionala och lokala maktcentra, gav möjligheter och åstadkom förändring i andra delar av världen, främst i Ostasien, men också i Indien, Persien, arabvärlden, Afrika och Latinamerika. Koloniala administratörer, upptäcktsresande, forskare och missionärer gick utan tvekan västmakternas ärenden genom att skapa ett system med en för den icke-västliga världen ogynnsam arbetsfördelning och segregation, ofta med ras som utgångspunkt, men de bidrog också till att tillsammans med alltmer välutbildade människor i de fattigare och koloniserade länderna förändra systemet inifrån. Några länder i periferin, som Sydkorea, har lyckats särdeles väl, medan andra är kvar i fattigdom och utsatthet. En central lärdom är att globaliseringen långt ifrån alltid har gått som de västliga imperialisterna hade tänkt sig. Varken 1800-talets *Pax Britannica* eller 1900-talets *Pax Americana* var särskilt stabila skapelser.

En annan lärdom är att länders och samhällens historia får nytt och annorlunda ljus när de placeras in i globala sammanhang. Ett enda exempel får här räcka. Ska man försöka förstå ett av mina forskningsområden, Ryssland, ett territorium som växte ut från ett antal stadsstater med Moskva i spetsen i mitten av 1500-talet till en femtedel av jordens samlade landyta tre århundraden senare, måste man av allt att döma involvera ett globalt historiskt perspektiv av flera närliggande och rivaliserande maktcentra och kulturområden: ett mongoliskt eller asiatiskt, ett bysantinskt och osmanskt, och ett Östersjö-, Europa- och västororienterat. Dessa områdens förbindelser med det som skulle bli eller är Ryssland har från 800-talet till dags dato präglats av variation och mångfald. Det har funnits perioder då idéer västerifrån har utövat ett betydande inflytande på maktägande och intellektuella grupper i Ryssland, men det finns också epoker där Ryssland vänt Europa och västvärlden ryggen. Och den bysantinska, östkristna traditionen har alltid varit en stark rysk kulturell och religiös underström, också när under sovjetperioden ateismen var påbjuden. Mot denna mångfasetterade bakgrund är det kanske inte så konstigt att det anfallskrig som Ryssland bedriver mot Ukraina sedan februari 2022 närmast börjar likna ett tredje världskrig.

Vad är inte globalhistoria?

Men det är trots dessa ambitioner och tolkningar lättare att svara på vad globalhistoria *inte* är. Det är för det första inte hela historien om hela världen. Den kumulativa eller encyklopediska ambitionen att lägga sten på sten genom att i historien fånga in allt från Värends till världens förflutna, från megalitgravar till mejlpost är inte att rekommendera, särskilt som den tenderar att växa till sig för varje ny dag. En globalhistoria som är summan av alla historier kommer ofelbart att lida av jakt på tilläggs- och kompensationshistorier och en allmän brist på urvalsinstrument. Inte heller rekommenderas en historia i vilken man försöker väga och ge lika utrymme åt alla världens historier. Den historien är knappast heller möjlig att skriva. Inte bara ren resursbrist, utan också språkliga och kulturella hinder skulle stå i vägen för en ambition att belysa allt som historien erbjuder med ett slags gudomlig balans. Därtill skulle man utsätta sig för kollegers hårda kritik. I historikerns professionalisering ingår avgränsning och specialisering som ett viktigt element – bara dilettanter ger sig på något så dåraktigt som ett globalhistoriskt projekt! Kritiken har heller inte alltid varit missriktad; världshistoria har ofta kokt ned till en essentialistisk kanon av sådana händelser som ansetts ha global bäring med ursprung och framväxt i en västlig civilisation.

Globalhistoria är heller inte synonym med globaliseringens historia, om man med denna process menar historien om ett medvetet och intressestyrt arbete för att närma världens delar till varandra, eller om den tid då det fanns strukturella förutsättningar för att knyta dessa delar till varandra. Det är uppenbart att upptäckten av den nya världen, imperialismen, de amerikanska och franska revolutionerna, industrialiseringen, världskrigen och internet, och bakom detta den tekniska och kommunikativa utvecklingen, har drivit på utvecklingen av det globala, och därmed skulle kunna bilda och har bildat utgångspunkt för globalhistoriens periodisering. Det är emellertid lika uppenbart att globalhistoriska processer försiggick långt före den moderna tiden, i form av till exempel migration, fjärrhandel, kultur- och religionsmöten och imperiestaters krigiska erövringar av nya territorier. Allra mest uppenbart är att olika globalhistoriska teman kräver olika kronologiska utgångspunkter; medan teman som demokrati och turism med goda argument kan nöja sig med en relativt kort historisk utvecklingslinje, är slaveri och folkmord beklagligt nog nästan lika gamla som historien självt. Teman som mat, språk, arbete, idrott och befolkningsutveckling löper naturligt tvärs igenom historien. I *Natur & Kulturs globalhistoria* finns det följaktligen ingen allmän, för alla kapitel given kronologi. Varje författare har att utifrån sin temaförståelse etablera en egen provisorisk tidslinje.

Det är för det tredje inte heller fråga om att visa en värld som följer bestämda makrohistoriska mönster, stadier eller andra slags utvecklingslinjer. Att skapa enhet ur extrem mångfald är vanskligt, men det betyder inte att analytiska mönster är ointressanta. Det har inte varit ovanligt att världsomspännande historier har haft en teleologisk prägel, med historien tydligt anpassad efter ett sentida ändamål. Sådana historier visade länge upp framsteget som historiens övergripande syfte, naturligt nog med räta och symmetriska linjer mot nuet, och den egna tiden framställd som historiens krön eller peripeti. Sådana historiska konstruktioner har i en tid av flyktingkriser, pandemier, miljökatastrofer och europeiskt krig sedan länge passerat bäst före-datum. Globala processer är inte självklart progressiva och till gagn för och belåtenhet hos individer och kollektiv. De skapar många slags konflikter, inte minst gentemot de nationalstater som stundtals känner sig förbispungna av globala aktörer med övernationell politik, ekonomiska vinstintressen eller mänskliga rättigheter på agendan. Motståndsrörelser mot globaliseringen tar sig olika uttryck i olika delar av världen, inte sällan av nationalistiskt eller kommunistiskt slag, inte minst i fattigare delar av världen och i de forna kolonier som tidigare brutalt drabbades av global rovdrift.

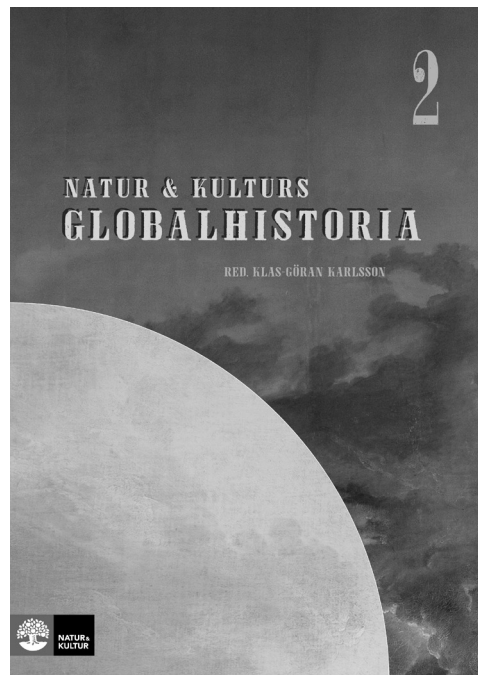
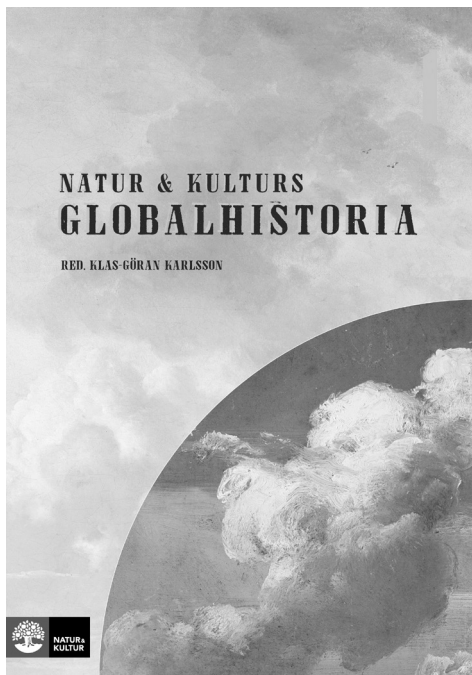
Liksom alla andra historier är globalhistoria svar på specifika frågor, lösningar på specifika problem, speglingar av specifika, gränssättande teoretiska och analytiska perspektiv. Alla dessa frågor, problem och perspektiv tillhör ju vår egen tid och inte det förflutna. Det antyder att svaret på vad globalhistoria är också innefattar frågan ”varför globalhistoria?”. Vi är idag medvetna om att vi lever i en värld präglad av global integration, vi – inte minst elever och studenter – har efterlyst globala perspektiv, men vi har så här långt saknat en relevant globalhistorisk berättelse. Vi behöver ett historiemedvetande som inte bara förmår att orientera oss i en svensk tidshorisont och skapa mening av europeisk historia. Vi behöver se de konflikter och utmaningar vi stått, står och kommer att stå inför i globalhistoriskt ljus. Sannolikt kan vi bättre hantera framtida globala konflikter och problem genom att bli medvetna om vad vi har gemensamt och delar.

Tidigare globala historier

Ännu en primär historisk fråga är: varför globalhistoria just nu? Det är ingen tillfällighet att ett verk av detta slag publiceras i vår tid. Då tänker jag inte i första hand på att förlaget Natur & Kultur fyller 100 år när detta skrives 2022 och i begynnelsen lät översätta och gav ut den brittiske författaren H.G. Wells världshistoria från 1922, även om jämna år numera har blivit historiekulturellt viktiga. Snarare är det situationen i världen som oroar och skapar behov av kunskap för vår tid. I vår nutidsorientering är vi sannolikt

mer globala än någonsin, med nästan omedelbar uppdatering från världens alla hörn. Samtidigt väcker den globala utvecklingen farhågor som gör oss fundamentalt osäkra om framtiden – och samtidigt intresserade av historien om var, när, hur och varför olika delar av världen genom tiderna har hakat i varandra i fredlig tävlan och krigisk konflikt.

Natur & Kulturs globalhistoria är på flera sätt ett pionjärverk. Många är de teoretiska utrop som under senare tid har efterlyst globalhistoria, men mycket få analytiska och empiriska verk av detta slag har än så länge författats. Men i ett avseende är vi inte pionjärer. Det är nämligen långt ifrån första gången det skrivs arbeten med globalhistorisk inriktning. Ända sedan de gamla grekerna, och förmodligen ännu längre tillbaka, har det skrivits historia med globala ambitioner. Människor och samhällen har alltid haft ett behov av att orientera sig i tid och rum, med den kända världen som måttstock, och med den ännu okända världen som lockelse och utopiskt projekt. Kanske ligger det i den mänskliga naturen att förstå saker i deras största möjliga omfattning. Skapelse- och grundningsmyter, som talar om hur världen kom till och blev som den blev, finns överallt. Visserligen har världen alltid haft konkurrens när vårt historiemedvetande dragit geografiska gränser för det historiskt intressanta, inte minst under nationalstatens tid. Världen har emellertid varit svår att undvika när den egna staten skulle

göras bättre än alla andra stater eller hamnade i krig med dem, och Europas företrädesposition krävde ju underkastelse av andra världsdelar. Företeelser som rör relationer över gränser, som imperiebyggande, långdistanshandel och massmigrationer, har alltid intresserat forskare. liksom periodiseringar av historien byggda på global expansion eller kontraktioner eller evolutionära cykler med världsomspännande räckvidd.

Denna historieskrivning har emellertid inte alltid gått under beteckningen globalhistoria, och det har funnits olika bud på vari denna globala historias sammanhängande element består. Tidigt i historien fanns en ambition att skriva universalhistoria, med religiösa förtecken och en ambition att visa hur Guds skapelse har vuxit fram och kommit att utgöra en enhet, en gudomlig plan för mänskligheten. Försynen var det begrepp som uttryckte den allsmåttiges påverkan på utvecklingen och människolivet. Utan den var historien blind och meningslös. Så småningom försvagades den övernaturlige huvudaktörens position, men under 1700-talet utan att det globala perspektivet försvann. Istället fick universalhistorien, under inverkan av upplysningsidéerna och de amerikanska och franska revolutionerna, en delvis ny intrig: den aktiva människan, den universella mänskligheten, den naturgivna friheten och det linjära framsteget. Jämförande kultur- och civilisationsstudier var på agendan.

Därifrån var steget inte långt till 1800-talets närmast hegemoniska föreställning att världens utveckling hade Europa, och så småningom ”väst” som grund, i takt med att det europeiska världsherraväldet förstärktes och moderna idéer om tid och historisk utveckling slog rot. Att resten av världen förtjänade sin plats i globalhistorien när den upptäcktes, erövrades och koloniserades av européerna var länge en bärande tanke. Det hindrar inte att det skrevs världshistorier med andra, men ändå liknande förtecken; det som var likt var att det är ”vi” som står i historiens centrum. I imperiestatens Kina hade i årtusendet tanken på *tianxia*, ”allt under himlen”, varit vägledande för en historieskrivning med Kina och dess gudomliga kejsarmakt som historiens nav.²

Med moderniteten följde alltså idén att det var väst som garanterade att världen skulle bli alltmer modern och alltmer homogen. Även i globaliseringens tidevarv har eurocentrismen och occidentaliseringskraften haft stor överlevnadskraft, i högre grad i den vetenskapliga historieskrivningen än i den bredare historiekulturen. Det har till dels hängt samman med att källmaterialet varit lättare att tillgå och förstå i det egna landet eller den egna delen av världen, till dels med en djup övertygelse om den egna civilisationens överlägsenhet. Det har varit begrepp, berättelser och bilder från väst som

2 Q. Edward Wang, ”History, Space and Ethnicity. The Chinese Worldview”, *Journal of World History* 1999:2.

har gjorts till världshistoriens grundval, medan den icke-västliga historien ofta benämnts lokal eller regional. Inte minst har sådana hållningar kunnat bidra till att legitimera expansionism och kolonialism.

För hundra år sedan, under mellankrigstiden, skrevs global historia utifrån föreställningar om civilisationer och kulturer, två totalbegrepp som sannolikt aktualiserades som en motvikt till bristen på civilisation och kultur i tidens totalitära samhällen och stater. Men de var också begrepp som användes av aktörerna i den tidens konflikter; i Tyskland gjorde man åtskillnad mellan det egna landets *Kultur*, förankrad i tradition och gemenskap, och västvärldens *Zivilisation*, en ytlig och rationalistisk upptagenhet med materiella ting och politiskt spel. Första världskriget och den förstörelse, upplösning av traditionella tankemönster och politiska polarisering världen över som kriget förde med sig kan ha bidragit till att den tidens mest framstående historiker och samhällsforskare valde att vidga perspektivet i tid och rum. Det handlade dels om att på djupet förstå och förklara den dystra verklighet man levde i genom att söka historiska jämförelseled, mönster och lärdomar, dels att teckna konturerna av en annan och bättre värld än den dystopi man levde i. Många av författarna till dessa brett generaliserande historiska verk är välkända, inte minst för att de behållit sitt grepp om läsarna till dags dato: Oswald Spengler, Henri Lefebvre, H.G. Wells, Arnold Toynbee, Henri Pirenne, Lewis Mumford, Pitirim Sorokin och Norbert Elias är några av dem.

Efter andra världskriget framträdde åtminstone två typer av historieskrivning med världshistoriska ambitioner och dimensioner, båda med utgångspunkt i vad som skulle kunna kallas en globaliseringsteori byggd på att det globala rummet under den moderna tiden har varit och är format som ett system. En av dem, ofta kallad internationell historia (mindre historiskt orienterade statsvetare talar gärna om IR, internationella relationer), hade öst-västlig koppling och kalla krigets spända världsvida relationer som fokus. Den andra, sociologiskt systemteoretisk och knuten till begrepp som beroende, centrum-periferi och världssystem, var mer orienterad mot nord och syd och utgick från den avkolonisering som präglade de första efterkrigsdecennierna samt framväxten av en världsmarknad med ojämlig arbetsfördelning. Internationell historia ter sig betydligt mer neutral än beroendeskolan, som har haft en antikapitalistisk orientering mot dominans- och exploateringsförhållanden i arbetsfördelningen mellan expansionistiska kolonialmakter och befintliga eller före detta kolonier, mot deprivationsmönster och mot centrumens globala förtryck av periferier. Naturligt nog har en sådan historieskrivning mött större anklång utanför än i Europa och västvärlden. Men också bland västliga forskare har så kallade postkoloniala teorier väckt ökat intresse, ofta med utgångspunkt i

frågor om hur den västliga industrialismen och kolonialismen negativt har påverkat resten av världen.

Vår globalhistoria

Om globalhistoria är historien om hur och varför världen hängt och hänger samman över tid, finns det för historiskt orienterade forskare i princip tre sätt att skapa dessa sammanhang. De kan hållas isär rent analytiskt men måste förmås att verka tillsammans i den konkreta historieskrivningen. Det mest hävdvunna perspektivet är det kronologiska, det diakrona, det processuella, det linjära och det genetiska – kärt barn har många namn. Grundpoängen med ett sådant perspektiv är att vi är historia, och att det som ligger före oss måste blottläggas eftersom det har påverkat vår värld till att bli vad den är och kommer att bli, vilket i vårt fall är globalt orienterad. Det diakrona anslaget använder linjär tid, förändring, aktörer, orsaker och verkningar för att skapa ett utvecklingssammanhang där vi som lever idag utgör historiens provisoriska slutpunkt.

Det andra grundperspektivet är strukturellt, systemorienterat eller synkront, vilket innebär att det frammanar sammanhang som rör inbördes förhållanden mellan delar i en större helhet, i vårt fall världen eller ett globalt system. Det viktiga budskapet är att vi delar en historia. Det kan vi bara göra genom språk, vilket betyder att detta tema står centralt bland de existentiellt orienterade inledningskapitlen i vår bok. Det synkrona anslaget rymmer jämförelser som pekar på likheter och skillnader, symmetrier och asymmetrier, samtidigheter och osamtidigheter. Det tar fasta på mönster, modeller och andra komplexa, sammansatta företeelser som existerar vid en viss tidpunkt, för att analysera en global situation. En sådan komplexitet finns till exempel hos möten och kontakter. För globalhistorieskrivningens nestor, amerikanen William McNeill, är det just möten med det främmande som är det nav som håller samman och utvecklar världen:

Those who reacted intelligently by accepting new ideas and learning new skills – whether this meant reinforcing old ways and strengthening defences, or, in emergency, abandoning the tried and true in favour of deliberate borrowing from abroad – were the people most likely to flourish and enlarge their hold upon the earth's resources.³

Mänskliga kollektiv som lämnas åt sitt eget öde, däremot, har en benägenhet

3 William H. McNeill, "A Defence of World History. The Prothero Lecture", *Transactions of the Royal Historical Society* 1982, s. 79.

att hemfalla åt rutin och upprepning, vilket gör att de mister sin globala dragkraft, menar McNeill.

I det tredje perspektivet, det genealogiska eller det problemorienterade, är det vi, i eftervärlden, som är den historiska utgångspunkten, inte en förfluten tid. Vi vänder oss om efter global historia genom att ställa frågor och formulera problem utifrån vår nutida horisont och våra historiekulturella referensramar, för att kunna gå vidare mot framtiden. Budskapet bakom ett sådant perspektiv är att det är vi som gör historien – genom att bruka historia. Vi behöver då ställa och få svar på de stora frågorna, om hur världen har förändrats i global riktning, vilka de viktigaste förutsättningarna, drivkrafterna och de drivande aktörerna har varit, hur sådant som beroenden och påverkan har präglat och hållit samman den globala processen, och vilka de globala konsekvenserna av dessa globalt syftande idéer och handlingar har blivit. Till de både filosofiskt och historiskt stora problemen hör frågan om människans, också den traditionellt maktägandes, handlingsfrihet i och möjlighet till motstånd mot ett globalt system. På en mer konkret nivå och beroende på tema framträder mer pregnanta frågor som: hur och varför tenderar nutida konflikter med begränsad geografisk räckvidd i vår tid att globaliseras och förvandlas till världskrig? vilka roller spelar städer och landsbygd i en global utveckling? är en globalisering av populärkulturen synonym med amerikanisering, eller är mönstren mer komplexa än så?

Det absoluta flertalet tematiska kapitel i *Natur & Kulturs globalhistoria* har en kombinerat genetisk och strukturell karaktär. Ett stort kronologiskt djup ter sig för många som en självklarhet i en globalhistoria, men ett globalt perspektiv kräver lika självklart en stor strukturell bredd. I många kapitel är det breda processperspektivet och de stora och långa utvecklingslinjerna framträdande. Vi får följa linjer som löper genom historien, som till exempel matens globala historia, betingad av allt från de tidiga människornas kontroll över elden till vår tids stora pizzaugnar världen över, befolkningsutvecklingens historia från kort liv med stor familj till långt liv med liten familj, statsbyggnadens historia från forna högkulturer till moderna nationalstater, och migrationen, med dess kontinuerligt stora betydelse för mänskligheten. Något mer kronologiskt begränsade utvecklingslinjer rör till exempel framväxten av demokrati och ett globalt medvetande, massturismens utveckling via guidebokens tillkomst, och en global rättsordnings tillkomst under det krigiska 1900-talet. Genus tillhör som begrepp också det förra århundradet, men som i många kapitel leds frågor om könsbundna maktordningar långt tillbaka i globalhistorien.

Stundtals blir de långa linjerna också mer konkreta. Sidenvägen, ett medeltida nätverk för handels- och kulturutbyte mellan Kina och Europa,

är en geografisk linje som många av verkets författare har återkommit till, inte minst med referens till globalhistorikern Peter Frankopians banbrytande *Sidenvägarna. En ny världshistoria* (2015). Att Kina i nutiden har aktualiserat tanken på en ny sidenväg med likartad utsträckning och funktion gör ju perspektivet sällsynt nutidshistoriskt relevant. En annan ofta förekommande linje är den som förde Christofer Columbus från Spanien och Europa till Nya världen. Den globalhistoriska vikten av denna linje framgår av att Columbus utan konkurrens är den individ som nämns i de flesta kapitel i verket, i sammanhang som rör allt från brutaliteter som slaveri och folkmord till nödvändigheter som arbete, handel och miljöfrågor.

Vissa kapitel har en bredare struktur än andra, vilket innebär att de växer ut till analyser av hela samhällssystem eller epoker. Ett jämförande perspektiv kan främja denna strukturella bredd. Ett sådant anläggs till exempel i kapitlet om minoriteter, som belyser hur sådana kategorier av ”politiska outsiders” har levt, assimilerats och kämpat för sina minoritetsrättigheter, i ett spektrum från det samiska Norden till malajerna i Sydostasien. I kapitlet om revolution framträder på liknande sätt ett jämförande perspektiv på omvälvningens anatomi, byggt på en rad både samtida och osamtida revolutionsexempel, och, i kapitlet om ideologi och kulturmöten, dessa företeelsers inre uppbyggnad såsom de framträder i olika slags ideologiska traktater respektive reseskildringar.

Än tydligare blir detta perspektiv om man identifierar sådana strukturer som återkommer på bred front i många kapitel, men utan att överlappa varandra. Den struktur som spelar den viktigaste rollen i verket är utan tvekan imperialismen, som naturligtvis i huvudsak går tillbaka till den europeiska upptäckten av nya världsdelar och det långvariga kolonibyggnade och dominansförhållande som växte fram ur denna. I verket breddas emellertid detta imperialistiska spektrum till att omfatta också tidigare systematiska och långlivade typer av övergrepp och dominans, allra tydligast i slaverikapitlets analys av hus-, arbets- och sexslavars hårda liv, dock utan att imperialismens ”stora slaveri” med dess mörka sidor av ofrihet, utnyttjande och förtryck tillåts försvinna.

Det är lätt att en globalhistorisk framställning av detta breda och djupa slag ger intryck av en historia som väller fram deterministiskt och mekaniskt, utan mänskliga aktörer. Författarna till *Natur & Kulturs globalhistoria* har på olika sätt valt att stanna upp i det globala flödet för att notera och analysera brytpunkter, vägval och aktörer. Avsikten har varit att gestalta det stora i det lilla. I verket framträder ett antal noder, kopplade till tid och rum, då den globala historien ”stannat upp” och fått ny riktning. Avgörande händelser ges gott om utrymme, till exempel världskrigen, som båda på ett våldsamt sätt ändrade den globala historiens förlopp, eller islams framväxt, som inleddes

under det tidiga 600-talet. Ett årtal i vår tid som ges en sådan fundamental betydelse är 1972, då Stockholmskonferensen om människans miljö ägde rum på initiativ av FN, väckte ett miljömedvetande utifrån slagordet "Only One Earth!" och placerade miljöfrågan på den globala agendan. Att spegla globalhistorien med utgångspunkt i globala institutioner leder ofelbart tankarna till Förenta Nationerna och dess föregångare Nationernas Förbund, men i verket blir också Röda Korset en spegling av det moderna krigets historia alltsedan det blodiga slaget vid Solferino mellan österrikiska och allierade fransk-sardiniska styrkor 1859. En analys av Nobels litteraturpris ger vid handen att skönlitteraturen globaliserats med avseende på både pristagare och de teman som den prisade litteraturen berört.

Paradigmatiska platser, från Aten, som härbärgerade de första moderna olympiska spelen, till Auschwitz, symbol för brott mot mänskligheten i allmänhet och nazisternas förintelse av de europeiska judarna i synnerhet, är mycket mer än bara geografiska rum i världen. Att besöka platser med global räckvidd behöver inte inskränka sig till konstmuseer och andra stora turistmål; McDonald's eller Starbucks kan också, som det formuleras i kapitlet om ett globalt medvetande, "skapa en känsla av världsmedborgarskap och tillfredsställa ett uppriktigt behov av samhörighet med en större värld".

I konkretiseringens och aktörsorienteringens tjänst står till sist också i varje kapitel de helsidesporträtt av individer som genom sina livsöden eller genom engagemang och kunskap haft betydelse för den globala utvecklingen. Bekanta såväl som mindre kända, typiska och atypiska gestalter får representera "sina" temaområden. Inom universitetens forskning och skolans utbildning porträtteras exempelvis två av de mindre bekanta: historikern Hanna Holborn Gray, flykting från Nazityskland som blev första kvinna som rektor för ett större amerikanskt universitet, och Agnes Lagerstedt, utövare av det folkskolläraryrke som världen över blev en möjlighet för kvinnor för att bryta traditionella könsmonster, och därtill upphovskvinna till vad som senare blev Barnens dag.

Summary

Writing Global History

There are few more challenging tasks for a historian than organizing and writing a global history. The objections against such a project are obvious: Who possesses the historical knowledge and linguistic skills required for this kind of work? Which are the available sources for global perspectives? Which theories of history can possibly do justice to the variation and diversity inherent in global history? Despite all these implicitly critical and highly

legitimate questions, the author of this article has spent five years designing and producing a global history, *Natur & Kulturs globalhistoria*, in two thick volumes published in late 2022. Departing from the notion that such a work needs to empirically and analytically demonstrate how the world in different diachronic and synchronic ways has maintained a more or less shared and coherent history over time, often by going beyond established boundaries, almost 30 colleagues, mostly consisting of Swedish historians, have written extensive thematic chapters. Some of these, such as migration, environment and tourism, have natural cross-boundary qualities, while others, related to nation-states and power relations, obviously exhibit such qualities to a lesser extent. The article discusses the aims and points of departure, as well as some of the problems and possibilities that we have experienced in the work process, while reflecting on previous historiographical efforts to write global history.

Keywords: global history, globalization, cross-boundary, diachronic, synchronic